

SKITSE TIL EN TEOLOGI OM KIRKEN¹

Formålet med denne skitse er at samle alle vigtige aspekter af den katolske kirkeforståelse med henblik på at kunne ændre henholdsvis justere den aktuelle kirkelige organisation på universelt såvel som på lokalt plan.

Den direkte grund til at udarbejde denne skitse er et forsøg på at evaluere Kirkens situation siden koncilet. Pave Johannes Paul har i sin apostolske skrivelse *Tertio Millennium Adveniente* (1994, Det kommende tredje årtusind) tydeligt sagt, at 2. Vatikankoncil var optakten til en nye æra i Kirkens historie. Det samme understreger han i den apostolske skrivelse *Novo Millennio Ineunte* (2001, Det nye årtusindets begyndelse). Denne sidste skrivelse kunne man betegne som pave Johannes Paul II's testamente. I disse to skrivelser gennemgår han på en meget fuldstændig måde koncilets lære om Kirken: Hvad siger Kirken om sig selv? Hvordan skal den gå ind i det nye årtusinde parat til at opfylde sin første opgave: at forkynde evangeliet i den radikalt anderledes verden? Det gennemgående træk i begge skrivelser er, at Kirken først og fremmest er Kristi legeme og brud fyldt af Den hellige Ånd. Og at den kristne tro er det enkelte menneskes personlige forhold til Gud. Paven taler meget lidt om Kirkens organisation og struktur, men om troslivet, den enkeltes og det kirkelige fællesskabs. Når man læser disse to skrivelser, som er henvendt "til alle troende", er der tale om en regulær undervisning af Kirken, af Guds folk, helt tydeligt inspireret af Helligånden. Derfor må vi bruge disse to skrivelser, som har "profetisk" karakter sammen med koncilets ligeså inspirerende dokumenter, for at evaluere vores situation som Kirke, både den lokale og den universelle.

1. På baggrund af disse dokumenter må vi klart skelne mellem Kirkens guddommeligt indstiftede struktur og dens organisation. Naturligvis må Kirken løbende organisere sig, men vi må aldrig identificere den givne organisationsform med selve Kirkens væsen. Vi skal altså, og ikke mindst i dette nye årtusinde inspireret af pave Johannes Pauls' undervisning besinde os på, hvad det vil sige at være Kristi Kirke. Kirkens organisation i 1. årtusind var anderledes end i 2. årtusind og kan blive anderledes i 3. årtusind. Det er ikke kun en opgave for biskopper, præster og de lærde i Kirken. Det er hele Guds folks opgave. Allerede denne forståelse afdækker måske Kirkens hovedproblem: Kirkefolket som sådan har ikke en oplevelse af at være medansvarlig for Kirken: Det er jo paven, biskopperne og præsterne, der har ansvaret. Netop denne årtusind gamle misforståelse gjorde netop 2. Vatikankoncil radikalt op med. Man kunne måske kalde denne misforståelse 2. årtusinds systemfejl. Skal vi fortsætte ad dette spor i 3. årtusind? Johannes Paul II siger klart nej, men på en positiv måde, dvs. han viser en alternativ forståelse uden direkte at "kritisere" det 2. årtusinds forståelse. Men så må det være mig tilladt, at bedømme Kirkens situation op til i dag med henblik på at korrigere eller supplere forholdene i Kirken. Den situation Corona pandemien har bragt Kirken i, nemlig de lukkede kirker, er en profetisk udfordring, som man kunne ønske Kirkens forskellige ledere havde taget mere op, end det er tilfældet. Der råder en dyb tavshed. Skal vi, når det er muligt, blot tage tråden op og fortsætte ad det gamle spor? Ikke ret mange tør spørge, hvad vil Gud sige os i denne situation. Kirkens situation er ikke mindst i dag en fundamental udfordring til vores tro.

2. De aktuelle splittelser mellem de kristne kan i vid udstrækning føres tilbage til forskellige udviklinger i den kirkelige organisation. Det er derfor absolut nødvendigt at finde sammen om Kirkens guddommelige struktur bagom de aktuelle udformninger, hvis de kristnes enhed skal genoprettes. De kristne enhed er et bud fra Kristus (Joh. 17). Vi har derfor overtrådt dette bud i over tusind år, så lad os gå lidt videre ad dette spor.

¹ Hubert Müller, *Zum Verhältnis zwischen Episkopat und Presbyterat im zweiten Vatikanischen Konzil*, 1971. Indeholder bl.a. en historisk gennemgang af forholdet mellem bispeembedet og præsteembedet fra Kirkens begyndelse.

3. Det er tankevækkende, at alle de klassiske kirkesamfund, der benytter den nikænske trosbekendelse bekender, at Kirken er "én, hellig, katolsk ("almindelig") og apostolisk". Vi bekender altså alle, at der kun er én kirke, og at den er katolsk (universel) og apostolisk, dvs. bygget på apostlenes grundvold.

4. For at sikre bevarelsen af den apostolske tro har de økumeniske konciler spillet en afgørende rolle, selvom Den hellige Skrift naturligvis altid har været troens grundlag. Tager man f.eks. 4-5. århundreder, de universelle koncilers fremkomst, må man konstatere, at Kirken gik fra den ene vildfarelse til den anden og var splittet. For at være helt ærlig: Det var ikke mindst biskopper og teologer, der truede Kirkens tro og enhed. Den kendte kardinal Newmann (1800 tallet), der var ekspert i oldkirken, sagde lige ud, at de, der redede Kirken i dens "guldalder" var de troende. Min professor i teologi spurgte efter at have gennemgået de første århundreders kætteri: Har I lagt mærke til, hvem der bliver fordømt af koncilerne som kættere? Det er de store teologer! Kirkehistorien fra begyndelsen afspejler således en problemstilling, som har fulgt Kirken lige op til i dag. Man kunne betegne denne problemstilling som troens mysterium: Troens verden er et uudgrundeligt mysterium, hvor man meget let kan gå fejl. Det gælder også i dag, når vi skal definere, hvad det vil sige at være Kirke.

5. I oldkirken spillede de af apostlene grundlagte hovedkirker en hovedrolle i den kirkelige organisation: Rom, Alexandria, Antiokia, Byzans, Jerusalem. Man tilskrev dem en særlig autoritet i overleveringen af den apostolske tro. Senere opstod store skismaer bl.a. på grund af uenighed disse kirker imellem. På denne baggrund afholdt man derfor konciler, der skulle repræsentere den universelle Kirke og tage forpligtende stilling til vigtige dogmatiske spørgsmål. Underskrev de tilstedeværende biskopper ikke de fælles erklæringer på et sådant koncil, blev de ekskommuniceret og afsat. De blev i så fald betragtet som udelukket af Den katolske Kirke. Man kunne kalde 1. årtusind i kirkehistorien for synodernes og koncilernes årtusind. Alle konflikter og falsk lære blev ofte ordnet på lokale synoder. Kirkens struktur var "synodal", hvilket betød, at alle var medansvarlig for Kirkens tro og enhed. Og den synodale struktur begyndte altid nedefra.

6. Efterhånden som Kirken blev mere og mere synlig i Romerriget, overtog man dens organisation, dvs. Kirken selv blev organiseret efter opdelingen af Romerrigets "verdensomfattende" territorium i områder og provinser. Det var praktisk men også farligt for Kirkens eget væsen. Ja, historien viser, at da Kirken bliver hovedreligion i Romerriget (3. århundrede-tallet) bliver den i praksis en slags statskirke, hvor kejsermagten mange gange greb sig på Kirkens liv og tro, og denne symbiose mellem Kirke og stat udvikler sig ind i Middelalderen og er karakteristisk for det 2. årtusind indtil i dag med oprettelse af nationale Kirker.

7. I oldkirken udviklede der sig en fælles struktur med udgangspunkt i modernemighedsopfattelsen. Kirker, der var grundlagt af en menighed, blev betragtet som en enhed med modernemigheden som var den ledende menighed. Ingen enkelt menighed (lokalkirke) kunne isolere sig. De udgjorde altid et større eller mindre fællesskab og var i en vis forstand afhængig af hinanden. Udtrykket menighed er uklart. På dansk forbinder man det ofte med et sogn. I den danske bibeloversættelse gengiver det ofte den lokale kirke. Der er derfor en fare for forveksling mellem menighedsbegrebet og lokalkirkebegrebet. Denne forveksling har måske spillet ind i Folkekirkens kirkeforståelse. Disse forskellige begreber afspejler en forskel på, hvad man skal forstå ved kirke. Mere om dette emne senere. Altså: den guddommelige kirkestruktur er primært af organisk art og ikke af organisatorisk art.

8. En lokal kirke var altid ledet af et ældsteråd (presbyterium) med en biskop i spidsen og diakoner som medhjælpere. Denne struktur nævnes udtrykkeligt af Ignatius af Antiokia o. 100 og synes at være gældende i store dele af Kirken, selvom der er en vis usikkerhed om embedsbetegnelserne fra apostlenes tid indtil år 100. Denne opbygning af den lokale kirke betragtedes som havende apostolisk oprindelse og hørende med til Kirkens forpligtende guddommelige struktur. Den urkirkelige ledelsesstruktur er dog ikke helt gennemskuelig. Hvad er den teologiske forskel på en presbyter ("præst") og en biskop? Der er ét embedssakramente, men det er treleddet. Hvordan skal det forstås? Hvad er forholdet mellem en presbyter ("præst"), og universalkirken? Hvad er forholdet mellem en biskop og den universelle Kirke? Man taler i dag om et bispekollegium. Hvad er det, teologisk forstået? Primært er det treleddede embede den lokale kirkes ledelse, men det har også en relation til universalkirken (=Den katolske Kirke). Den teologiske

grund må være at finde i forholdet mellem den lokale kirke og den universelle kirke. Den universelle kirke er substantielt til stede i enhver lokal kirke, der bygger på apostlenes grundvold ("apostolsk succession"). Den universelle kirke er ikke en sammenslutning af de lokale kirker. Den lokale kirke er den universelle kirke på det bestemte sted. Derfor er der et substantiel fællesskab mellem alle lokale kirker, for så vidt de sakramentalt er byggede på apostlenes grundvold. Denne identitet mellem en lokal katolske kirke og den universelle kirke kommer til udtryk i liturgien, hvor både biskoppen af Rom og den lokale biskop nævnes. Kirken er således ikke primært en kirkelig organisation men en organisme, hvor alle "generne" findes i enhver lokal kirke, for at bruge et moderne udtryk. Og netop derfor udgør de lokale katolske kirker til sammen ét legeme, en levende organisme. Dette kan udledes af den nytestamentlige betegnelse af Kirken som Kristi legeme².

9.1 Det var de lokale kirkeprovinser³, der i første omgang førte tilsyn med forholdene i de lokale kirker, de bestod af, og kunne gribe ind i deres forhold, herunder afsætte biskoppen. Hvis en lokal kirke og dens biskop følte sig uretfærdigt behandlet, kunne man appellere enten til et mere omfattende koncil / synode eller til biskoppen af Rom, der blev betragtet som højesteret i både dogmatiske og kirkelige spørgsmål (Roma locuta, res finita: når Rom har talt, er sagen afgjort, et udtryk taget fra den civile romerret). Det er klart ud fra de første økumeniske konciler, at paven indtog en helt afgørende rolle: Han skulle godkende indkaldelsen og hans skulle bekræfte koncilets beslutninger. Normalt deltog han ikke personligt, men var repræsenteret af udvalgte delegater, der ledede forhandlingerne evt. sammen med en førende biskop.

9.2 Koncilet (synoden) spillede på lokalt kirkeplan en afgørende rolle i den enkelte menigheds (kirkes) konkrete liv. Biskoppen i samråd med præsterne og kirkefolket traf de nødvendige beslutninger på en lokal synode. På samme måde kunne flere lokale kirkers biskopper træde sammen og drøfte situationen og problemerne i området på en fælles bispesynoden. Der var altså tale om en solidaritet Kirkerne imellem. Drejede det sig om dogmatiske spørgsmål eller vitale pastorale afgørelser, meddelte synoden beslutningerne skriftligt til andre biskopper som udtryk for den fælles tro⁴. Denne praksis, som var almindelig i det 2.-4. årh. banede vejen for de såkaldte økumeniske konciler, hvor alle Kirkens biskopper i princippet deltog. Det første var koncilet i Nikæa i 325.

9.3 Pierre-Thomas Camelot sammenfatter teologien om Kirken i 1.-4. århundrede således⁵: Kernebegrebet er med udgangspunkt i Det nye Testamente *fællesskab* (gr. koinonia). Hver lokalkirke er en koinonia. Det betyder: 1) Fællesskab i tro og i kærlighed. Dette fællesskab er skabt og besjælet af Helligånden. Helligånden er Kirkens sjæl. 2) Sakramentsfællesskab: dåb og især eukaristi. 3) Hierarkisk fællesskab, der består af biskop, ældsteråd (prebyterium) og diakoner, som betjener de troende på et sted og sikrer enheden i den lokale kirke. 4) Universelt (katolsk) fællesskab: De enkelte lokalkirker (menigheder) så sig som en del af et stort fællesskab med alle andre lokalkirker: "Således er siden apostolisk tidsalder hver Kirke "Guds Kirke", som er i Korinth eller Rom (eller andre steder). Alle Kirker danner kun én Kirke, den katolske (Catholica)". Man kan altså tale om, at Kirken i de første århundrede var konciliær/synodal indrettet med udgangspunkt i de lokale Kirkers væsen som fællesskab.

10. I Kirkeretten af 1983 er der en teologisk, ikke juridisk, definition på Kirkens struktur: "*Ligesom den hellige Peter og de øvrige apostle efter Herrens bestemmelse udgør ét kollegium, er af samme grund den romerske biskop (pontifex), Peters efterfølger, og biskopperne, apostlenes efterfølgere, indbyrdes forbundet*" (canon 350). Andet Vatikankoncil indførte (ikke uden diskussion) begrebet kollegium for at beskrive biskoppernes fællesskab. Pointen er, at apostlene med Peter i spidsen er et institutionelt fællesskab, et kollektiv, der er grundlaget for og ledere af Kirken. Dette ledelsesfællesskab videreføres i biskoppernes institutionelle fællesskab (kollegium) med paven i spidsen. Det vil være en misforståelse

² Se ovennævnte note 1

³ Helt i begyndelsen forholdt lokalkirkerne sig naturligt til hinanden indenfor et område, senere organiserede man de såkaldte kirkeprovinser i faste områder med et hovedsæde kaldet metropol eller ærkebispedømme. Kirkeprovinserne var en slags solidaritetsordning.

⁴ Handbuch der Dogmengeschichte, Die Lehre von der Kirche, Väterzeit bis ausschliesslich Augustinus, 1970, s. 27-30.

⁵ Handbuch der Dogmengeschichte, s. 64.

alene at fokusere på den romerske biskop (paven), som den, der tegner Kirken. Den universelle Kirke har en kollektiv ledelse, biskopperne, under biskoppen af Roms lederskab. Han kaldes bispekollegiets hoved (canon 331).

11. Han har ifølge samme Kirkeret *"den øverste, fulde, umiddelbare og universelle ordinære myndighed i den universelle Kirke, som han altid frit kan udøve"* (canon 331). *"Han er Kristi vikar og den her på jorden værende universelle Kirkes hyrde"* (canon 331). Dette medfører, at han også har ordinær myndighed over de lokale Kirker, dog i fællesskab med disse Kirkers biskopper, hvis egen, ordinære og umiddelbare fuldmagt således understøttes og styrkes (jfr. canon 333 § 1). *"I sin udførelse af sit embede som Kirkens øverste hyrde, er han altid forbundet med de øvrige biskopper, ja også den universelle Kirke; det er dog hans ret, alt efter Kirkens behov, at bestemme på hvilken måde dette embede skal udøves, hvad enten det er personalt eller kollegialt."* (canon 333 § 2). Meningen er klar, men teksten afspejler også, at formen, hvorunder paven udøver sin universelle myndighed, kan variere og har gjort det. Teksten åbner også mulighed for at vurdere, om måden, det er sket på, altid var den bedste, og om det kan ske på en anden måde. Her kommer Kirkens guddommelige struktur og dens historisk betingede form til udtryk, altså Kirkens organisation ned gennem tiderne. Det er altså klart ifølge Kirkeretten (og 2. Vatikankoncil), at Kirkens måde at organisere sig selv på kan ændres. Helt konkret: Hvordan skal samarbejdet mellem paven og Kirkens biskopper finde sted på lokalt plan? Det kan og skal ikke nægtes, at Kirken er blevet mere og mere centraliseret, ja endda i vor tid mere end nogensinde; det betyder i praksis, at vi som katolikker mister forståelsen for, at også vi som lokal kirke er Kristi Kirke, hans legeme, som vi har medansvar for.

12. Bispekollegiet defineres således i canon 336: *"Bispekollegiet har også den øverste og fulde myndighed i den universelle Kirke sammen med dets hoved og aldrig uden dette hoved"*. Det præciseres, at kollegiet består af ypperstepræsten (summus Pontifex), som er dets hoved, og af de biskopper, der er bispeviet og har fællesskab med kollegiets hoved. I dette bispekollegium fortsætter apostlenes legeme (organisme), jfr. canon 336. Meningen er, at apostlene som levende organisme fortsætter i bispekollegiet, sådan som det er defineret. Derfor bruges også udtrykket bispekollegiets hoved, med andre ord, teksten forsøger at definere 'bispekollegium' ikke så meget som en organisation, men som en organisme. Kritikken på 2. Vatikankoncil gik ikke mindst på, at udtrykket 'kollegium' var for statisk og ikke dynamisk. Bispekollegiet skal altså forstås som en organisme og ikke en organisation. Medlemskab af denne organisme er baseret på bispevielsen og på fællesskabet med paven, som historisk har haft forskellige udtryk. Man kan i denne forbindelse spørge, om den nutidige praksis, hvor det er pavestolen, der i de fleste tilfælde udnævner biskopperne, er den mest hensigtsmæssige, fordi den lokale kirke ikke er med i processen (bortset fra, at pavestolen konsulterer anonyme lokale rådgivere). Den gamle form siden Middelalderen (som stadig eksisterer visse steder) var, at det var præsteskabet ved domkirken, kannikerne, der valgte den nye biskop (ligesom kardinalerne paven), som derefter blev godkendt af paven.

13. Biskoppernes kollegiale ansvar for hele Kirken kommer først og fremmest til udtryk i et økumenisk koncil, men også ved en fælles universel aktion. Endelig kan paven alt efter behov finde andre måde, hvorpå bispekollegiet kan udøve sin universelle myndighed (jfr. canon 337). De økumeniske konciler har fra begyndelsen haft en afgørende rolle for fastlæggelse af den rette apostolske tro og kirkeordning. Der gik 300 år mellem koncilet i Trident (1545-1563) og 1. Vatikankoncil (1869-70) og ca. 90 år mellem 1. og 2. Vatikankoncil. Det er tankevækkende! Har bispekollegiet fungeret i hele den periode? Eller er det alene pavestolen, der har styret Kirken? 2. Vatikankoncils historie tyder på, at det var på tide, at Kirkens biskopper kom ind i billedet. Der var blevet en ofte urimelig ensretning i Kirken, bl.a. havde majoriteten i Kirken identificeret Kirken med den 'romersk katolske (latinske) Kirke' og glemt, at der også fandtes de såkaldte unerede Kirker, dvs. Kirker af orientalsk oprindelse, men forenet med pavestolen. Pave Johannes Paul II gjorde det til sin hovedopgave som pave, at arbejde for, at "Kirken igen skulle ånde med begge lunger". Også forholdet til andre kristne kirkesamfund var problematiske og fastlåste (som det stadig kan være i mange kredse). Efter 2. Vatikankoncil har Kirken åbnet sig for alle kristne og indledt forhandlinger med henblik på at bane vej for en enhed. Kirkeretten af 1983 afspejler i store træk denne nye forståelse af Kirken, selvom der stadig er plads for nytænkning.

14. En lokal biskop har den ordinære myndighed over den lokale kirke. Han repræsenterer Kristus som Kirkens hyrde. Han er ikke pavens repræsentant. Dog kan hans egen myndighed begrænses af den universelle kirkeret, hvis hensynet til helheden kræver det (jfr. canon 381). En undtagelse er de biskopper, der er apostolske vikarer, dvs. ledere af et apostolsk vikariat. Som navnet siger, er et apostolsk vikariat ikke en selvstændig kirke, men en kirke, der direkte er underlagt pavens hyrdeembede. Biskoppen er pavens vikar på stedet. Denne kirkeform opstod i 1500-tallet, da Kirken i stor stil oprettede missionsstationer: Hvem skulle have ansvaret? Paven oprettede derfor et kontor i Rom, Propagandakongregationen, som skulle organisere missionen. I den første halvdel af 1. årtusind var det som regel lokale biskopper, der sendte missionærer ud, og derfor selv var ansvarlig for missionen. Siden hen var det ofte en kombination af pavelig missionsmandat og lokale biskopper, der udførte missionen f.eks. i Mellem- og Nordeuropa. Således gjorde paven ærkebiskoppen af Reims Ebo til legat for Norden. 831 blev Ansgar bispeviet og udnævnt af pave Gregor IV til ærkebiskop af Hamburg med missionen i Danmark, Sverige og blandt slaverne som ansvarsområde. Ærkebiskop Ebo og Ansgar delte opgaven mellem sig. Ebo udnævnte sin nevø som biskop i Sverige. En interessant kendsgerning, som viser, at også de lokale biskopper kunne udnævne og indvie biskopper. Det var altså vigtigt i et missionsperspektiv, at man udnævnte nye biskopper til at varetage missionen. Ansgar udnævnte dog kun en præst i Hedeby (Schlesvig) og i Ribe.

15. Den lokale biskop har den lovgivende, udøvende og dømmende magt i bispedømmet (canon 391). Alene biskoppen udøver den lovgivende magt. Den udøvende magt kan han udøve sammen med en generalvikar eller biskoppelige vikarer. Den dømmende magt kan han udøve sammen med officialen (domstolens formand) og andre dommere. I denne forbindelse bruger den nye kirkeret betegnelsen iudicialvikar, som altså er et parallelt embede til generalvikar (canon. 391).

16. Det skal bemærkes, at en lokalkirke iflg. nugældende kirkeret er autokratisk ledet (enevælde). Præsteskabet har ikke en speciel ledelsesfuldmagt sammen med og under biskoppen. Dog omtales senere bispedømmesynoden som en medhjælp for biskoppen i sit hyrdehverv, men det understreges, at biskoppen alene er lovgiver og synodens medlemmer kun har en rådgivende funktion (canon 466). Det vil sige, at en bispedømmesynode ikke helt kan sammenlignes med et universelt koncil, hvor alle biskopperne har stemmeret på lige fod, selvom biskoppen af Rom skal godkende afstemningerne. Der er heller ingen kirkeretlig bestemmelse, der gør en bispedømmesynode obligatorisk, selvom det udtrykkeligt anbefales, at biskoppen indkalder til en synoden, når forholdene tilsiger det (canon 461) og synodeinstitutionen skal hjælpe biskoppen med at tage vare på bispedømmets vel (canon 460). Denne definition fortjener at blive overvejet. Hvis ikke biskoppen gør brug af synoder, problematiserer det præsteembedets væsen som et kollektivt ledelsesorgan. Ældsterådet (presbyteriet) har således ikke (længere) et fælles hyrdeansvar for den lokale kirke. Præsterne er primært medarbejdere og ikke medhyrder. Efter alt at dømmes er der her sket en væsentlig ændring i forhold til oldkirken. Dette modificeres dog delvis i oprettelsen af et præsteråd i hvert bispedømme. Det kaldes biskoppens senat, det repræsenterer presbyteriet, altså præsterne i bispedømmet, og det skal hjælpe biskoppen "i hans ledelse af bispedømmet" (canon 495 § 1). Der skal være et præsteråd i hvert bispedømme. Man bør igen nøje overveje denne struktur. Udtrykket senat om præsterådet antyder et ledelsesorgan, de facto er det dog kun rådgivende, men skal rådspørges af biskoppen i bestemt sager.

17. Kirkeretten (1983) nævner udtrykkeligt kirkeprovinser som vigtige for at lokale kirker kan samarbejde og støtte hinanden (canon 431). Det er Kirkens øverste ledelse, der opretter, omdanner eller nedlægger kirkeprovinserne (canon 431). Kirkeretten forudsætter, at der skal være sådanne kirkeprovinser. Den øverste myndighed i en kirkeprovins er provinskoncilet (synode) og ærkebiskoppen. En kirkeprovins er altså struktureret ligesom universalkirken med en kollektiv ledelse under en ærkebiskop. Der er et helt afsnit om ærkebiskoppens (metropolitens) opgaver og kompetencer. Kirkeprovinsen er som sagt af oldkirkelig oprindelse og afspejler den Universelle Kirke. Hvordan er det så, hvis ikke der er oprettet sådanne kirkeprovinser? Det gælder f.eks. de skandinaviske lande. Mangler vi en pastoral struktur? Eller erstatter bispekonferencen kirkeprovinsen? Mere om det. De nordiske bispedømmer er i dag helt uafhængige af hinanden. De udgør ikke en organisk enhed. Er det en mangel eller fordel? Tilsyneladende har ingen rigtigt overvejet denne problematik. I Middelalderen blev der oprettet tre kirkeprovinser: Lund (Danmark, 1103),

Trondheim (1152) og Uppsala (1164), som havde stor betydning for kristendommen. Men vi har (endnu) ingen kirkehistoriske studier om disse provinser, f.eks. hvor mange synoder, der blev afholdt og hvilke emner, der blev behandlet, henholdsvis beslutninger, der blev truffet. Måske er materialet gået tabt under Reformationen. Et studium af synodebestemmelser kaster mere end noget andet lys over en lokalkirkes pastorale situation, hvilket fremgår af de mange synodalakter fra andre europæiske lande.

18. Bispekonferencerne er en helt ny institution i Kirken. Den består af biskopper i et land eller et territorium. Formålet er at fremme og koordinere det kirkelige liv i et bestemt område (canon 447). Et godt eksempel herpå, er det liturgiske liv efter koncilet med fælles tekster på det samme sprog. Alle biskopper og dem, der er ligestillet med dem, har stemmeret. Der er ingen tvivl om, at der er brug for en sådan organisation i vore dage, men hvad er forholdet mellem en bispekonference og en kirkeprovins, bortset fra at bispekonferencer normalt dækker et større område? Man kan beskrive en bispekonference som en teknisk organisation, en forening af biskopper, der skal løse fælles problemer, men den er ikke i sit væsen rodfæstet i de lokale kirker, som en kirkeprovins skal være. Således er præster ikke medlem af en bispekonference og bidrager ikke med noget med mindre, de er indkaldte som specialister. Man kan sige, at bispekonferencerne er en (nødvendig) organisationsform, mens kirkeprovinserne skal afspejle Kirkens væsen som Kristi Kirke. En bispekonference har ikke synodal karakter i oldkirkelig forstand.

19. Hvad Skandinavien angår, er der kun én bispekonference, som strengt taget ikke blander sig i de lokale kirker bortset fra nogle fælles overordnede problemstillinger. Hvad netop det liturgiske arbejde angår, har den nordiske bispekonference absolut ingen betydning, da vi har forskellige kirkesprog og derfor også forskellige ritualer, som den enkelte biskop alene må tage ansvaret for, hvilket kan knibe, da det liturgiske arbejde efter koncilet er enormt og overstiger, hvad et normalt bispedømme kan klare ressourcemæssigt. Den nordiske bispekonference besluttede meget tidligt, at den ikke ville gå ind i de enkelte skandinaviske landes liturgiske oversættelsesproblemer, men godkendte på forhånd, hvad den enkelte biskop måtte beslutte. Derfor er der heller ikke nogen fælles skandinavisk liturgi.

20. Ville det være realistisk, at Skandinavien udgjorde en kirkeprovins? Formodentlig ikke. Alene af den grund, at det forudsætter et ærkebispedømme og en ærkebiskop. Hvor skulle det ligge, og hvilken biskop skulle være ærkebiskop? Kirkeretten forudsætter ikke i en kirkeprovins, at stillingen som ærkebiskop kan gå på skift, i modsætning til en bispekonference. Konklusionen er derfor, at de nordiske katolske Kirker konkret mangler et katolsk fællesskab med andre katolske Kirker. Det kunne få til følge, at de romerske instanser får en for stor rolle at spille i vores måde at leve på som f.eks. dansk katolik, fordi biskopperne står helt alene med deres hyrdeansvar. En bispekonference kan ikke råde bod på dette problem, fordi det er en embedsorganisation og ikke et fællesskab af lokale Kirker. En bispekonference repræsenterer ikke de lokale Kirker som sådan kun deres biskopper.

21. Et andet vigtigt aspekt ved en lokal katolsk Kirke er kirkefolkets reelle medansvar for Kirken. Det var et vigtigt anliggende på 2. Vatikankoncil og er teologisk begrundet: Kirken, også Den lokale Kirke, er Kristi legeme og iflg. Paulus (og andre tekster i Det nye Testamente) er alle kristne lemmer på dette legeme og har en bestemt og uundværlig funktion i kraft af dåben og firmelsen. I Danmark indførte vi efter koncilet et pastoralråd, som skulle repræsentere kirkefolket i bispedømmet, og et menighedsråd, der skulle være medansvarlig for den lokale menighed. Disse organer, som nu har været i brug i mange år, har været et vigtigt bidrag til at gøre alle kristne medansvarlige for Kirken. Men der er stadig et stykke vej endnu. Således viser de sidste valg til menighedsrådene en meget lav deltagelse af kirkefolket, og mange af valgene til menighedsrådet var fredsvalg.

Vores lokale katolske Kirke er ikke moden endnu. En moden Kirke er en "selvforsynende" Kirke, hvad angår præstekald, kald til det gudviede liv, men også økonomi. Ingen kan ærligt påstå, at vi er selvforsynende i denne forstand. Man kan altid angive ydre årsager som f.eks. at kirkefolket er multietnisk og lign. Men årsagen skal søges et andet sted: Et svagt trosliv. Naturligvis kan man ikke se ind i menneskers hjerte og vurdere troen, men troen kommer jo altid til udtryk i ens liv og handlinger. Det er et pinligt emne, som vi dog alligevel er nødt til at berøre, hvis vi skal komme videre. Det kan f.eks. ikke benægtes, at vi ikke for alvor har været i stand til at formidle den katolske tro til vore børn og unge. Hvorfor ikke? Det er ikke, fordi

man ikke investerer i kateketiske programmer osv., men hvad er så grunden? Det kunne jo være de voksnes mangel på personligt og ægte trosliv. Pave Paul VI (og pave Johannes Paul II) har understreget forældrenes rolle som børnenes første evangelister. Det beror på familiens guddommelige indstiftelse: Den kristne familie er en "huskirke", et udtryk, der faktisk stammer fra Det nye Testamente. Familien kan med rette kaldes en huskirke eller minikirke, fordi ægteskabet er et sakramente. Ikke ret mange forstår, hvad det vil sige, at ægteskabet, altså familieinstitutionen er et sakramente. Jesus er nærværende i den enkelte familie lidt på samme måde, som han permanent er nærværende f.eks. i Alterets Sakramente i en kirke. En lokal sognemenighed er vital i den grad, at dens grundceller, familierne, er "huskirker". Er Kirkens celler syge og ligefrem døde bliver Kirken syg og dør måske, jfr. Paulus i 1. Korintherbrev. Vi skal altså finde ind til kristendommens og Kirkens væsen for at overleve.

Men vi må også spørge os selv, om vi ikke oftere burde have afholdt synoder, hvor et repræsentativt udsnit af den lokale Kirke, præster, diakoner, lægfolk og gudviede, kunne tale sammen om de pastorale problemer. Den forfatning Den katolske Kirke har fået i Danmark skyldtes synoden 1967-1969, som virkelig repræsenterede de troende. I den gamle kirkeret (før 1983) var det forudsat, at der ca. hvert 10ende år blev afholdt synoder. Pastoralråd og præsteråd kan ikke erstatte sådanne synoder. Kirken i Danmark tænker slet ikke i synodale baner. Hvorfor? Siden oldkirken har synoder været en del af de lokale Kirkers liv.

22. Bispedømme og sogne (menigheder). Et sogn er et vist fællesskab af troende i en lokal kirke, som er permanent oprettet og hvis pastorale omsorg er betroet en sognepræst udnævnt af biskoppen (canon 515 § 1). Tanken er, at et bispedømme skal opdeles i mindre fællesskaber for at blive pastoralt betjent på en ansvarlig måde. Men konsekvensen er, at sognepræsten de facto overtager biskoppens hyrdefunktion. Selve tituleringen på dansk 'pastor' (latin: hyrde) om en verdenspræst viser, at han er hyrde. Biskoppens funktion får derfor i praksis administrativ karakter. Og et bispedømme på størrelse med Danmark eller Sverige, hvor der kun er én biskop, kan umuligt blive et fællesskab i teologisk forstand. På denne baggrund er det interessant at sammenligne denne organisation med strukturen i Den danske Folkekirke, som jo stort set har overtaget Den katolske Kirkes organisation i Middelalderen. Det, der i Middelalderen var de lokale Kirker, er i Folkekirken blevet til sogne / menigheder. Sognene er blevet til De lokale Kirke og ikke stifterne. Stifterne i Folkekirken har ikke samme karakter som et bispedømme i Den katolske Kirke og biskopperne i Folkekirken har ikke samme funktion som i Den katolske Kirke. Derfor bruges ordet 'menighed' i f.eks. bibeloversættelsen i betydningen 'kirke' til skade for forståelse af, hvad den lokale Kirke er i Det nye Testamente. Ordet Kirke bruges ikke i bibeloversættelsen om den lokale Kirke. Den hedder menighed.

Pastoralt set kan man spørge, om ikke man f.eks. i Danmark og Sverige skulle oprette flere bispedømmer, ligesom i Norge⁶, så den oldkirkelige forståelse af lokalkirken kan genopstå med den virkning, at de troende effektivt kan føle sig og fungerer som et fællesskab. Selvom vi har et pastoralråd, der i princippet skal repræsentere hele Kirken i Danmark (inkl. Grønland og Færøerne), så er det tvivlsomt, om de troende i bispedømmet opfatter det som et organ, hvor de kommer til orde. Denne problemstilling har domineret siden synoden i sin tid oprettede pastoralrådet.

Hvis der kun er én lokal Kirke (=bispedømme) er det umuligt at oprette kirkeprovinser, hvor de lokale Kirker støtter hinanden også ved at afholde provinssynoder. Det vil derfor sikkert også være umuligt at indkalde til en synode i Skandinavien, der giver mening.

KONKLUSION:

På baggrund af disse overvejelser må vi udtænke en nok så ny måde at være lokal Kirke på. Kirken skal i sin helhed begynde nedefra og ikke organiseres ovenfra, som det er tilfældet i dag på trods af nytænkningen på 2. vaticankoncil.

⁶ Norge er nu inddelt i et bispedømme, Oslo, et prælatur i Trondhjem og et prælatur i Tromsø. Begrebet prælatur er helt nyt i kirkeretten og sidestilles med et bispedømme uden at være det, men i praksis er Norge altså opdelt i tre lokale Kirker. Hvorfor har man ikke kaldt de to prælaturer for bispedømmer? Er det alene, fordi de er for små?

Et udgangspunkt kunne være pave Johannes Pauls skrivelse: Kirken vokser ud af Eukaristien (Ecclesia de Eucharistia⁷) og Jesu ord: "Hvor to eller tre er forsamlet i mit navn, dér er jeg iblandt dem" (Math. 18,20). En kortere definition på Kirken kan ikke findes. Mødes de troende (også uden en præst) i små fællesskaber, vil Kirken kunne vokse som et sennepsfrø nedefra og indefra takket været Helligåndens dynamik. Når den er blevet tilstrækkelig stor, kan den grundlægges som en lokal Kirke under ledelse af en biskop og et ældsteråd og diakoner, ikke som et sogn ledet af en præst. Sådanne grundlagte lokalkirker kan så danne fællesskaber med hinanden og være solidariske og eventuelt organiseres i kirkeprovinser. Denne oldkirkelige model vil også nydefinere forholdet mellem modernemenigheden i Rom og dens biskop og de lokale Kirker og deres biskopper.

Det er en relativ gammel tradition, at en lokalkirke blev opdelt i mindre enheder, kaldet sogne, efterhånden som forkyndelsen udbredte sig i landområder, så der i praksis opstod kristne fællesskaber, eller hvis en lokal bykirke blev for stor til at kunne samles i én kirkebygning. Men en sådan udvikling er sket på bekostning af Kirken som et lokalt overskueligt fællesskab. Denne praktiske problemstilling skal naturligvis også tilgodeses i en nytænkning af Kirken. En mulighed kunne være, at man øgede antallet af lokalkirker (bispedømmer), hvor det var realistisk, og at man i bispedømmerne organiserede menighederne i provstier, dvs. fællesskaber af flere menigheder, der skulle støtte hinanden. Denne model er ikke den samme som at fusionere små menigheder til større menigheder. Helt konkret ville det betyde, at antallet af de grundlæggende enheder, lokalkirkerne (bispedømmerne), blev forøget, og at disse enheder efter behov blev opdelt i mindre helt lokale menigheder, der skulle indgå i fællesskaber med andre lokale menigheder, kaldet f.eks. provstier, så de kunne afspejle Kirken som et virkeligt fællesskab, hvor også kirkefolket havde et reelt medansvar, og hvor det var et fællesskab af præster, der betjente menighederne og ikke en enkelt (og ofte isoleret) præst.

Da pave Frans sidste år indkaldte til en synodalproces, brugte han udtrykket: Kirkens væsen er synodal. Jeg tror ikke, at ret mange teologer har hørt det før. Men det satte tanker i gang i mig og inspirerede mig til teologisk og kirkehistorisk at undersøge det. Dette indlæg kan godt betragtes som resultatet af disse undersøgelser; men jeg har en alvorlig kommentar: Det er helt korrekt, at Kirkens væsen er bl.a. at være synodal, som det er fremgået af dette studium, men de facto er den aktuelle Kirke ikke synodal, heller ikke den aktuelle synodalske proces er i teologisk forstand synodal. Måske vil resultatet af den blive, at paven og biskopperne gør Kirken synodal i egentlig forstand.

16 08 2021 / 28 11 2021 / 22 05 2022 / 27 05 2022

LM

⁷ Johannes Pauls rundskrivelse om Eukaristien 2003